

УДК 342.951:351.85

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-178-182

Анастасія АКСЮТИНА[©]

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ

Для забезпечення населення якісними культурними послугами необхідно визначити адміністративно-правові засоби, які допоможуть уявити картину системи адміністративно-правових засобів та дозволять якісно надати культурні послуги населенню. Розглянуто систему та класифікацію адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами. За результатами аналізу наукових праць визначено поняття «засіб». Запропоновано засоби удосконалення способів забезпечення населення культурними послугами. Запропоновано прийняття Єдиного порталу забезпечення населення культурними послугами та Державної програми культурного розвитку.

Ключові слова: культурний простір, послуга, обліково-реєстраційний засіб, ліцензія, державний реєстр, національне надбання.

Постановка проблеми. Важливим елементом гарантування права громадян на задоволення культурних потреб та доступ до культурних благ є адміністративно-правові засоби. Останні забезпечують не лише безперешкодну реалізацію і захист культурних прав громадян, але й виконання відповідних обов'язків. Саме для забезпечення населення якісними культурними послугами необхідно виділити адміністративно-правові засоби, які допоможуть уявити картину системи адміністративно-правових засобів та дозволять якісно надати культурні послуги населенню.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питанню дослідження класифікації адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами присвячували свої наукові праці такі вчені, як: В. Колпаков, А. Галуцько, В. Гарашук, І. Голосніченко, С. Гончарук, Є. Додін, О. Дрозд, В. Заросило, В. Зуй, Р. Ігонін.

Метою статті є аналіз класифікації адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами та виявлення недоліків у системі способів надання культурних послуг населенню.

Вклад основного матеріалу. В основному поняття «засіб» визначається як спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось або те, що слугує знаряддям у якій-небудь дії, справі [1, с. 723].

Найбільш прийнятною є класифікація засобів адміністративного права, запропонована В. Колпаковим, згідно з якою до таких засобів вчені відносять: норми, відносини, законодавство, методи, форми, компетенцію суб'єктів, способи реалізації норм [2, с. 33].

Необхідно зазначити, що в названій сфері, насамперед, треба виділяти *засоби регулятивного спрямування*, пов'язані із встановленням правил, норм і стандартів надання населенню культурних послуг. Без них дія інших адміністративно-правових засобів втрачає сенс, оскільки усі інші засоби спрямовані на забезпечення їх реалізації, попередження і припинення їх порушень, притягнення винних до адміністративної відповідальності [3, с. 24]. Вони спрямовані на створення певного правового режиму забезпечення населення культурними послугами, який забезпечується за допомогою різних за формою та юридичною силою нормативно-правових актів, головним серед яких безумовно є Закон України «Про культуру», який визначає правові засади

© А. Аксютіна, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4493-5599>

nasty_aksutina@ukr.net

діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, поширенням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них.

Дозвільно-ліцензійні засоби становлять наступну групу адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, які полягають у: видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, в зонах охорони, на охоронюваній археологічній території, в історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та водою [4]; наданні дозволу на переміщення (перенесення в інше місце) пам'яток місцевого значення, на відновлення земляних робіт [4]; наданні дозволу на проведення робіт на пам'ятках національного значення, їхніх територіях та в зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць [4]; наданні дозволів на проведення робіт на пам'ятках місцевого значення (крім пам'яток археології), їхніх територіях та в зонах охорони, на щойно виявлених об'єктах культурної спадщини, реєстрація дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок тощо. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» визначає дозвіл як документ установленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, що дає право на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та водою [4].

Прикладом застосування *ліцензійних засобів* у досліджуваній сфері є ліцензування мовлення, що здійснюється виключно Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, яка залежно від організаційно-технологічних особливостей розповсюдження програм видає ліцензії на такі види мовлення: супутникове; ефірне; кабельне; проводове; багатоканальне. Видача ліцензій на мовлення здійснюється на конкурсних засадах, при цьому ліцензія на мовлення, видана Національною радою, є єдиним і достатнім документом, що надає ліцензіату право відповідно до умов ліцензії здійснювати мовлення, користуватися каналами мовлення за умови наявності у володільців радіоелектронних засобів передбачених законом дозволів на їх експлуатацію [5].

Обліково-реєстраційні засоби невід'ємні від попередніх та відіграють важливе значення у забезпеченні населення культурними послугами, адже основним їх призначенням є облік об'єктів матеріальної та духовної культури виняткової історичної, художньої, наукової чи іншої культурної цінності, що мають важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу і визначають його внесок у всесвітню культурну спадщину. З цією метою унікальні культурні цінності, що мають виняткове історичне, художнє, наукове та інше культурне значення для формування вітчизняного культурного простору і визначають внесок Українського народу у всесвітню культурну спадщину, визнаються об'єктами національного культурного надбання і включаються до Державного реєстру національного культурного надбання. *Водночас Єдиного закону про Державний реєстр національного культурного надбання немає.* Проте цей реєстр згадано у кількох інших документах. Зокрема, порядок формування Реєстру регулюється чотирма законами України: «Про культуру», «Про музейну справу», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та деякими іншими законодавчими актами. Фактична відсутність Державного реєстру національного культурного надбання не гарантує збереження й заборону вивезення за кордон унікальних культурних цінностей та відповідно надання населенню якісних культурних послуг щодо користування ними [6].

Обліково-реєстраційні засоби також пов'язані з видачею власнику пам'ятки або уповноваженому ним органу свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки [4], видачею свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей [7].

Адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами *погоджувального* характеру, пов'язані із засвідченням відповідності та правильності проєктів, програм, документації, певних дій у сфері культури, це:

– погодження проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, розташованих на території пам'яток національного значення, їх охоронних зон та охоронюваних археологічних територіях;

– погодження програм та проєктів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на пам'ятках національного значення, їх територіях, в історико-культурних заповідниках, на історико-культурних заповідних територіях, у зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також програм і проєктів, реалізація яких може позначитися на об'єктах культурної спадщини [4];

– погодження науково-проєктної документації на виконання робіт із консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування пам'яток національного значення;

– погодження відчуження або передачі пам'яток їх власниками або уповноваженими ними органами іншим особам у володіння, користування або управління;

– погодження розміщення реклами на пам'ятках національного значення та в зонах їх охорони, в історичних ареалах населених місць тощо [8].

Окрему групу адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами становлять *протекціоністські заходи*, суть яких полягає у встановленні державою системи переваг з метою створення сприятливих умов для розвитку національної культури і мистецтва, літератури, інших видів культурної діяльності шляхом введення квот та митних тарифів на імпорт культурних цінностей закордонного виробництва, ліцензування, встановлення диференційованих ставок оподаткування при їх розповсюдженні [9]. У цьому разі йдеться про адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами *інформаційно-аналітичного характеру*. Особливе значення ця діяльність набуває в ринкових умовах з урахуванням принципової багатокладності сфери культури. Важливим виявляється не просто моніторинг стану справ – первинне (фактологічне) інформаційне забезпечення, а й аналіз стану конкретних ринків послуг, тенденцій їх розвитку, експертиз і оцінок, рекомендацій, тобто вторинне (аналітичне) інформаційне забезпечення. Це та інформація, підготовка і робота з якою в радянський час велася від випадку до випадку, в основному для підготовки якихось партійних рішень. У сучасних умовах це має бути постійна «рутинна» робота. Без такої інформації неможливе ухвалення оптимальних рішень щодо державної підтримки сфери культури, розвиток спонсорства та благодійності, співпраця сфери культури та сфери туризму [10, с. 69–73].

Незважаючи на те, що законодавство України про культуру має на меті забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури – створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них, в державі бувають порушення прав громадян на «культурну» інформацію [4].

Зважаючи на це, пропонуємо створити Єдиний портал забезпечення населення культурними послугами, утримувачем якого визнати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв та який передбачатиме електронний інформаційний ресурс, що міститиме модулі (бази даних) і забезпечуватиме збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про об'єкти культурної спадщини, охоронювані археологічні території, історично населені місця, історико-культурні заповідники та заповідні території, об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, відомості, пов'язані з їх пам'яткоохоронним статусом тощо. А також доцільне прийняття Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами, яка передбачатиме конкретні кроки законодавчого визначення переліку, змісту та обсягу культурних послуг, що надаються громадянам на безоплатній основі на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України, показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг, механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та представників інститутів громадянського суспільства, обміну інформацією між ними з метою своєчасного коригування державної політики щодо забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами тощо.

Висновки. Отже, здійснено характеристику адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, серед яких виділено засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоністського, характеру. Запропоновано створити Єдиний портал забезпечення населення культурними

послугами, утримувачем якого визнати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв та який передбачатиме електронний інформаційний ресурс, що міститиме модулі (бази даних) і забезпечуватиме збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про об'єкти культурної спадщини, охоронювані археологічні території, історично населені місця, історико-культурні заповідники та заповідні території, об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, відомості, пов'язані з їх пам'яткоохоронним статусом тощо. А також необхідно прийняття Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами, яка передбачатиме конкретні кроки законодавчого визначення переліку, змісту та обсягу культурних послуг, що надаються громадянам на безоплатній основі на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України, показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг, механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та представників інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконіт, 2007. Т. 1 : А–П. 2007. 926 с.
2. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
3. Гуржій Т. О. Державна політика безпеки дорожнього руху : теоретико-правові та організаційні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2011. 553 с.
4. Про охорону культурної спадщини : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
5. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України від 23 вересня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 48. Ст. 296.
6. Державний реєстр національного культурного надбання. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державний_реєстр_національного_культурного_надбання.
7. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст. 405.
8. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2003 № 2067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF#Text>.
9. Белкіна Ю. Л. Засоби адміністративно-правового забезпечення культурних прав громадян. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/21577/%DE>.
10. Бойко В. І. Вплив державного регулювання на регіональний розвиток сфери культури в умовах децентралізації управління. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 2. С. 69–73.

Надійшла до редакції 06.12.2022

References

1. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] : u 3 t. / uklad.: V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv : Akonit, 2007. T. 1 : A–P. 2007. 926 p. [in Ukr.].
2. Kolpakov, V. K., Kuzmenko, O. V. (2003) Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine] : pidruchnyk. Kyiv : Yurinkom Inter, 544 p. [in Ukr.].
3. Hurzhii, T. O. (2011) Derzhavna polityka bezpeky dorozhnoho rukhu [State traffic safety policy] : teoretyko-pravovi ta orhanizatsiini zasady : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Dnipropetrovsk, 553 p. [in Ukr.].
4. Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny [On the protection of cultural heritage] : Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2000. № 39. Art. 333. [in Ukr.].
5. Pro Natsionalnu radu Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia [On the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting] : Zakon Ukrainy vid 23 veresnia 1997 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1997. № 48. Art. 296. [in Ukr.].
6. Derzhavnyi reiestr natsionalnoho kulturnoho nadbannia [State register of national cultural property]. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Derzhavnyi_reiestr_natsionalnoho_kulturnoho_nadbannia [in Ukr.].
7. Pro vyvezennia, vvezennia ta povernennia kulturnykh tsinnosti [On export, import and return of cultural values] : Zakon Ukrainy vid 21 veresnia 1999 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1999. № 48. Art. 405. [in Ukr.].
8. Pro zatverdzhennia Typovykh pravyl rozmishchennia zovnishnoi reklamy [On the approval of the Standard rules for the placement of outdoor advertising] : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2003 № 2067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF#Text> [in Ukr.].
9. Bielkina, Yu. L. Zasoby administratyvno-pravovoho zabezpechennia kulturnykh prav

hromadian [Means of administrative and legal protection of cultural rights of citizens]. URL : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/21577/%DE>. [in Ukr.].

10. Boiko, V. I. (2016) Vplyv derzhavnoho rehuliuвання na rehionalnyi rozvytok sfery kultury v umovakh detsentralizatsii upravlinnia [The influence of state regulation on the regional development of the sphere of culture in conditions of decentralization of management]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*. № 2, pp. 69–73. [in Ukr.].

ABSTRACT

Anastasiya Aksyutina. Classification of administrative and legal instruments providing the population with cultural services. In order to provide the population with high-quality cultural services, it is necessary to allocate administrative and legal means that will help to visualize the picture of the system of administrative and legal means and allow to provide quality cultural services to the population. The system and classification of administrative and legal means of providing the population with cultural services are considered. The concept of «means» is defined in the analysis of scientific works. Means of improving methods of providing the population with cultural services are proposed. It is proposed to adopt the Unified portal for providing the population with cultural services and the State Program for cultural development. The need for active intervention of the state and various institutions of civil society in solving the priority tasks of the organization of culture and art through the provision of high-quality and accessible cultural services to the population and the use by the public administration of administrative and legal means of protection (preservation, collection and research of cultural values), creative (creating new artistic values), humanitarian (promoting the formation of value orientations of individuals, social groups and society in general), instrumental (creating a diverse product capable of satisfying the cultural needs of the population) direction.

Modern determinants of the inhibition of the development of the cultural environment and the level of provision of quality cultural services to the population have been identified, including: lack of equal conditions for access of Ukrainian citizens to services of a cultural nature; devaluation of generally recognized cultural values and landmarks.

Keywords: *cultural space, service, accounting and registration tool, license, state register, national property*

УДК 346.3

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-182-188

Цагік ОГАНІСЯН[©]

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті досліджено коло питань, пов'язаних із правовим регулюванням господарських правовідносин стосовно нематеріальних активів у господарській сфері. Також із господарсько-правового погляду висвітлені нематеріальні активи як складова майна суб'єктів господарювання, досліджено їх юридичну природу, досліджено визначення поняття і змісту різними вченими-правознавцями, а також подано власну дефініцію. Крім того, виконано ретроспективне дослідження нормативно-правової бази, яка регулює такі правовідносини. Також розглянуто питання правового регулювання операцій із обліку нематеріальних активів та підбито підсумки дослідження.

У розрізі правового режиму нематеріальних активів цікавлять положення саме економічної частини, яка, хоча й не має прямих положень щодо нематеріальних активів, містить чітке регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності

Ключові слова: *нематеріальні активи, майно підприємства, об'єкти оцінки у нематеріальній формі, майнові права, об'єкти права інтелектуальної власності.*

Постановка проблеми. Тенденція до активізації науково-технічного співробітництва України з Європейським Союзом, яку спостерігаємо сьогодні, відповідає інноваційному напрямку розвитку економіки знань, відкриває шлях до

© Ц. Оганісян, 2022
k_cpd@dduvs.in.ua